

нералној супституцији производе непосредно дејство на међународном плану и то независно од пристанка или противљења индивидуално заинтересованих лица. Отуда је ово једна нова правна категорија у међународном праву и то са непосредним последицама у унутрашњем праву.

Др. Милан Бартош

НУЖНИ НАСЛЕДНИЦИ И ВЕЛИЧИНА НУЖНОГ ДЕЛА

По Закону о наслеђивању право на нужни део могу уопште имати само: оставиочеви потомци, његови усвојеници и њихови потомци, његови сви претци, његова браћа и сестре, као и оставиочев брачни друг (чл. 30). Између ових уопште могућих нужних наследника, у конкретном случају имаће право на нужни део само она лица која се појављују као законски наследници, тако да је стицање својства нужног наследника условљено могућношћу у конкретном случају бити законским наследником. То све зато што су нужни наследници посебна врста законских наследника и зато што је право на нужни део наследно право у правом смислу речи. Отуда и у нашем праву у свему важе све последице и конзеквенце које произилазе из оваквог схватања правне природе права на нужни део.

Круг лица којима наш Закон о наслеђивању признаје право на нужни део је релативно, у односу на друга постојећа права, доста широк, тако да појављивање појединих од ових лица, имајући у виду који све сродници најчешће у пракси долазе у обзир као законски наследници, може у врло великом броју случајева да значи ограничавање слободе тестаменталног располагања са целокупном заоставштином од стране оставиоца. А велико је питање да ли је то опортуно и да ли би таква могућност заиста стимулативно утицала на људе у правцу штедње. Отуда, с обзиром на услове који се захтевају од појединих лица да би, иако се налазе у овом кругу лица која закон узима у обзир да буду нужни наследници, могла заиста и имати право на нужни део, подела свих ових лица у две групе:

а) у прву групу долазе лица којима закон даје право на нужни део без икаквог допунског услова, тј. само уз услов да та лица, сходно законском наследном реду, могу и хоће да буду наследници у конкретном случају. То су: оставиочеви потомци, његови усвојеници и њихови потомци, његови родитељи, као и оставиочев брачни друг (чл. 30, ст. 1). Ова лица имају право на нужни део самим тим што могу и када могу да буду законски наследници. Никаве друге услове ова лица не морају испуњавати па да би могла бити нужни наследници;

б) у другу групу долазе лица којима закон даје право на нужни део али уз испуњење једног допунског услова поред општих услова које се траже од законских наследника. То су: сви оставиочеви преци сем родитеља (дакле деде и бабе, прадеде и прабабе, чукундеде и чукунбабе и др.) и браћа и сестре оставиоца (чл. 30, ст. 2). Ова лица немају права на нужни део самим тим што могу и када могу да буду законски наследници, већ је потребно, поред свега тога, да су, и то сваки од њих, трајно неспособни за рад и да немају нужних средстава за живот. Само ако и када ова лица испуњавају и овај допунски, субјективни елеменат за стицање права на нужни део, они у конкретном случају могу бити нужни наследници. А његово испуњење има да утврди суд својом одлуком у сваком поједином случају и у односу на сваког од ових сродника који полажу право на нужни део (чл. 223 и 226).

За одређивање лица којима признаје право на нужни део, а све то конкретизовано у условима који се траже да би једно лице могло уопште бити нужни наследник, наше право се дакле служи са два критеријума, на основу којих и разликовање две наведене групе нужних наследника:

чисто објективан критеријум, по коме извесна лица стичу права на нужни део чим испуњавају опште услове за својство наследника уопште, дакле по коме се право на нужни део заснива само на објективним особинама лица у питању;

објективно-субјективни критеријум, по коме извесна лица стичу право на нужни део само кад су, поред испуњавања општих услова за својство наследника уопште, трајно неспособна за рад и немају нужних средстава за живот, и то и једно и друго, с обзиром да се захтева кумулативно постојање оба ова стања, дакле по коме се право на нужни део заснива како на објективним тако и на субјективним особинама лица у питању.

Употребом ова два критеријума при одређивању нужних наследника, наше право се руководи у основи и истом идејом која је одвела могућности повећања односно смањења наследних делова брачног друга односно сродника другог наследног реда (чл. 28 и 29). Отуда и сличне последице. Док у конкретном случају паралелно постојање више лица одређених по чисто објективном критеријуму води у томе случају могућности — стицању права на нужни део од стране свих њих, дотле за случај примене објективно-субјективног критеријума постојање више истоврсних сродника не мора одвести (и по правилу и не води) могућности да сви они стекну право на нужни део, већ то право може да припадне само некима од њих, дакле само оним од истоврсних сродника који, поред тога што их наше право објективно узима у обзир да би могли бити нужни наследници, испуњавају и допунски услов, тј. да су трајно неспособни за рад и да немају нужних средстава за живот (тако, например, ако је оставилац оставио двојицу деда и једну бабу, па је само један од деда трајно неспособан за рад и нема нужних

средстава за живот, онда ће само он имати право на нужни део, а не и друго двоје предака, који су исто тако другог степена сродства са оставиоцем и који су такође родоначелници трећег наследног реда паралелно са дедом коме се признаје право на нужни део; или: ако је оставилац оставио два брата и две сестре и то једну рођену, а другу само по мајци, па се на наслеђе појављују мајка оставиоца и браћа и сестре оставиоца од којих су један брат и сестра по мајци трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот, право на нужни део припашће само мајци оставиоца — и то без обзира да ли је она способна за рад и да ли има нужних средстава за живот — и једном брату оставиоца — разуме се не у једнаким деловима, — док сестра по мајци, иако је трајно неспособна за рад и нема нужних средстава за живот, дакле иако испуњава субјективни услов, неће имати право на нужни део пошто по објективним мерилима она у конкретном случају уопште не долази у обзир да буде законски наследник).

Узимјаући у виду укупан, и то ограничен и тачно одређен круг лица која уопште по нашем праву могу бити нужни наследници, и имајући у виду критеријуме за њихово одређивање у сваком поједином случају, „нужни наследни ред“ би изгледао:

1) У први „нужни наследни ред“ долазе, као нужни наследници, оставиочевы потомци, његови усвојеници и њихови потомци, као и оставиочев брачни друг, дакле сва лица одређена по чисто објективном критеријуму, тако да сва она, чим по општим условима законског наследног реда могу бити наследници, имају право на нужни део. Према томе право на нужни део имају првенствено и паралелно оставиочевы синови и кћери, његови усвојеници и оставиочев брачни друг, с тим да потомци синова и кћери оставиоца односно потомци усвојеника могу имати право на нужни део, и то уз примену права претстављања, само и кад би се у конкретном случају појављивали и као редовни законски наследници. Како за стицање права на нужни део уопште важе општа правила законског наследног реда, то је скоро непотребно наглашавати да ово право имају у истој мери и брачни и ванбрачни потомци (односно, за даље, и ванбрачни сродници уопште уз испуњење услова из чл. 23, ст. 3).

2) У други „нужни наследни ред“ долазе, као нужни наследници, оставиочевы родитељи, његова браћа и сестре, као и оставиочев брачни друг, дакле како лица одређена по чисто објективном критеријуму (родитељи и брачни друг) тако и лица одређена по објективно-субјективном критеријуму (браћа и сестре), тако да нека од њих (родитељи и брачни друг) имају права на нужни део чим по општим правилима законског наследног реда могу бити наследници, а друга (браћа и сестре) тек ако су, поред свега тога, трајно неспособна за рад и немају нужних средстава за живот.

Од лица из другог наследног реда само ова могу имати право на нужни део; сва остала су искључена и без обзира што би се

она иначе могла појављивати, у конкретном случају, као редовни законски наследници поред лица која имају право на нужни део.

У конкретном случају између ових лица у оквиру другог „нужног наследног реда“ имаће право на нужни део, односно моћи ће имати право на нужни део само она лица која би у томе случају била и редовни законски наследници. А то значи да ова лица најпре могу имати право на нужни део само ако не постоји ниједан од сродника из првог наследног реда, односно ниједан од њих не буде хтео или не буде могао да буде нужни наследник. Затим, браће и сестре оставиоца имаће права на нужни део само ако један или оба родитеља не би постали нужни наследници, при чему, код одређивања који управо браћа и сестре имају право на нужни део, треба водити рачуна, с обзиром да и овде долази до примене права претстављања (са којим се могу користити само браћа и сестре оставиоца, а не и њихово потомство), о томе да ли су у питању рођена браћа и сестре односно само по оцу или само по мајци, а разуме се увек под претпоставком постојања допунског услова на страни неког или евентуално све браће и сестара који би по овом објективном критеријуму, користећи се правом претстављања, могли бити нужни наследници. Отуда се може догодити да само неки од браће и сестара, који би се иначе сви у једнакој мери могли користити правом претстављања, добије право на нужни део у конкретном случају (на пример, иза оставиоца су остали мајка, брачни друг, три рођена брата, две сестре по оцу и један брат по мајци од којих су један рођени брат и брат по мајци трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот — право на нужни део припадаће мајци, брачном другу и једном рођеном брату иако би се у овом случају као редовни законски наследници појављивали мајка, брачни друг, три рођена брата и две сестре по оцу).

3) У трећи „нужни наследни ред“ долазе, као нужни наследници, само оставиочеви деде и бабе (а никада не и њихови потомци), дакле само лица одређена по објективно-субјективном критеријуму, тако да она, у конкретном случају, могу имати право на нужни део само ако су, поред тога што по општим условима могу бити наследници, трајно неспособна за рад и немају нужних средстава за живот.

Од лица из трећег наследног реда само родоначелници, дакле деде и бабе, могу имати право на нужни део; сва остала лица, дакле сви њихови потомци су искључени, и то без обзира што би се они иначе могли појављивати, у конкретном случају, као редовни законски наследници поред неких од деда и баба.

Деде и бабе могу имати право на нужни део само ако се као законски наследник уопште не појави ниједно од лица из другог наследног реда, односно ако се као нужни наследник не појави ниједно од лица из другог наследног реда (тако, на пример, ако би се као најближи законски наследници јављали два синовца оставиоца, деде и бабе, чак и ако су трајно неспособни за рад и немају нужних средстава за живот, не могу имати право на нужни део,

без обзира што синовци оставиоца не би, они сами, имали права на нужни део). И то управо и само они од деда и баба који би били трајно неспособни за рад и не би имали нужних средстава за живот (на пример од деде по оцу и деде и бабе по мајци, који су још у животу у време смрти оставиоца, само деда по мајци је трајно неспособан за рад и нема нужних средстава за живот, тако да ће само он имати право на нужни део).

4) У четврти „нужни наследни ред“ долазе, као нужни наследници, само прадеде и прабабе оставиоца, дакле лица која једина и могу бити редовни законски наследници. Да би ова лица могла имати право на нужни део, потребно је да су трајно неспособна за рад и да немају нужних средстава за живот, тако да ће она само у томе случају, и то управо и само она која овај услов испуњавају, бити нужни наследници.

Све ово аналогно вреди и за случај да право на нужни део довног законског реда, управо родоначелници четвртог наследног колена дошла у обзир да буду редовни законски наследници (чл. 30, ст. 3), посебно да нема односно да не може или неће да буде наследник ниједно лице из прва три наследна реда, и то било лице које има право на нужни део било лице коме то право уопште не припада.

Све ово аналогно вреди и за случај да на право на нужни део полажу родоначелници петог и даљих наследних редова.

Код одређивања величине нужног дела наше право полази од два основна правила (чл. 30):

а) Као основица за израчунавање величине нужног дела служи величина дела заоставштине који би припао нужном наследнику по законском наследном реду, и то сваком нужном наследнику посебно. Према томе, када се утврди да истом лицу припада право на нужни део у конкретном случају, потребно је најпре утврдити колико би управо томе лицу припало од заоставштине оставиоца да се оно појављује као законски наследник по општим правилима, узимајући у обзир с једне стране сва лица која би се у конкретном случају, паралелно са лицем које има право на нужни део, појављивала као законски наследници по редовном законском реду (па без обзира да ли сва та лица у томе случају имају и право на нужни део), а с друге стране узимајући у обзир и све могућности повећања односно смањења (у односу на редовне случајеве) наследног дела лица која би се појављивала као законски наследници (чл. 12, 28 и 29). Тек и само на бази утврђеног дела заоставштине који би припао нужном наследнику да се он појављује као редован законски наследник, добија се основица на бази које се, процентуално, утврђује величина нужног дела управо тог лица (на пример ако право на нужни део имају двоје деце и брачни друг оставиоца, онда је основица за израчунавање нужног дела свакога од њих једна трећина заоставштине; ако право на нужни део имају брачни друг оставиоца, један његов син са тим брачним другом и две кћери из првог оставиоцевог брака, а има места примени чл.

12, онда је основица за израчунавање нужног дела брачног друга $1/7$ заоставштине, а сваког оставиошевог детета $2/7$ заоставштине; ако право на нужни део имају брачни друг и отац оставиоца, а мајка је умрла оставивши своје потомке, онда је основица за израчунавање нужног дела за брачног друга половина заоставштине, а за оца четвртина заоставштине; ако право на нужни део има брачни друг и сестра по мајци оставиоца, а оставилац има још два рођена брата, онда је основица за израчунавање нужног дела половина заоставштине за брачног друга, а за сестру дванаестина заоставштине; ако право на нужни део припада рођеном брату оставиоца, а оставилац има још два рођена брата и једну сестру по оцу, онда је основица за израчунавање нужног дела тога брата $7/24$ заоставштине; ако право на нужни део припада једном од деда оставиоца, онда је основица за израчунавање његовог нужног дела, без обзира ко би од сродника трећег наследног реда конкурисао са њим на наслеђе за случај редовног законског наслеђивања, четвртина заоставштине).

б) На бази утврђеног дела заоставштине који би припао нужном наследнику када би он наслеђивао као редован законски наследник, дакле на бази утврђене основице за израчунавање величине нужног дела, одређује се процентуално само величина нужног дела. При томе наше право у погледу величине овог процента дели све нужне наследнике у две групе:

1) Оставиочеви потомци, његови усвојеници и њихови потомци, као и брачни друг имају права, на име нужног дела, на једну половину дела који би свакоме од њих припао по редовном законском реду наслеђивања, дакле сваки на једну половину основице која буде утврђена, у сваком конкретном случају и за свако лице посебно, у смислу изложених правила.

2) Сви остали нужни наследници, дакле оставиочеви родитељи и евентуално и сви остали претци и браћа и сестре оставиоца, имају право, на име нужног дела, на једну трећину дела који би свакоме од њих припао по редовном законском реду наслеђивања, дакле сваки на једну трећину основице која буде утврђена, у сваком конкретном случају и за свако лице посебно, у смислу изложених правила.

Др. Бор. Т. Благосјевић

ЖАЛБА У УПРАВНОМ ПОСТУПКУ

Право странке на жалбу против првостепеног решења донетог у управном поступку утврђено је већ у савезном Уставу (чл. 39: „Против решења органа државне управе... грађани имају право жалбе“). У нацрту Закона о општем управном поступку оно је истакнуто најпре у основним одредбама као једно од начела управног поступка, а затим је цела материја жалбе гатраћена у